

E. K. proti Lotyšsku, rozsudek ze dne 13. 4. 2023 - K respektování práva dítěte na péči obou rodičů

Stěžovatel: E. K.

Žalovaný stát: Lotyšsko

Číslo stížnosti: 25942/20

Datum: 13.04.2023

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nejlepší zájem dítěte, opatření nezbytná v zájmu dětí, pozitivní závazky, rodinný život

Český právní řád: čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod
§ 906–908 občanského zákoníku

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2024

E. K. proti Lotyšsku, rozsudek ze dne 13. 4. 2023

Autorský komentář

Komentované rozhodnutí je dalším příspěvkem k respektování práva dítěte na péči obou rodičů v situaci, kdy jeden z rodičů druhému brání ve styku s dítětem. Je rovněž přínosné z pohledu, jaké povinnosti jsou kladeny na vnitrostátní orgány, které jsou povinny při každé své činnosti respektovat nejlepší zájem dítěte. Příběh nezletilé dcery stěžovatele je podobný tisícům příběhů dětí, jejichž rodiče pokračují ve vzájemných bojích prostřednictvím nejzranitelnějšího místa svého „nepřítele“, tedy prostřednictvím vlastního dítěte. Je rovněž příběhem, kdy soudy, primárně povolané k ochraně práv dítěte, na efektivní (a nutně přiměřeně rychlou) ochranu rezignují. Po soudech vyžaduje citlivější a aktivnější přístup např. pomocí terapie nebo mediace, nebo mimo jiné poučením rodičů o vlivu jejich chování na dítě nebo uložení pokuty nespolupracujícímu rodiči. V dané věci se národní stát bránil pozitivněprávní úpravou, která mu bránila vyhodnotit, zda matka skutečně svévolně maří povinnost uloženou jí vykonatelným rozhodnutím, umožnit styk nezletilé se stěžovatelem. Takovou tvrzenou zábranu české právo nezná, neboť v krajním případě je soud při bezdůvodném, trvalém či opakovaném bránění ve styku oprávněn rozhodnout o změně péče (§ 889 o.z.). Rozhodnutí se vyjadřuje i k názoru dítěte, které nestaví na piedestal, jako hodnotu, kterou nelze prověřit, ale jen slepě následovat. V bodě 74 se Soud přihlašuje k myšlence, že názor dítěte nepředstavuje bezpodmínečné právo veta, ale tyto zájmy obvykle vyžadují, aby byly zachovány vazby dítěte s jeho rodinou, s výjimkou případů, kdy by to poškodilo jeho zdraví a vývoj. Sluší se dodat, že názor dítěte, proto aby mohl být oním pomyslným „jazýčkem na vahách“ v případech antagonistických postojů

rodičů, musí být především svobodným, nezmanipulovaným, názorem dítěte. O tom, že otázka manipulace názoru dítěte není jednoduchou disciplínou ani na úrovni Ústavního soudu, srov. náleží Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. IV. ÚS 699/22, a zejména tam obsažené odlišné stanovisko soudce Jana Filipa k výroku I a s tím k související části odůvodnění nálezu, s nímž se autor ztotožňuje.

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovateli a jeho ženě I. B. se narodila dcera D. K. V říjnu 2016 se však matka s dcerou odstěhovala ze společné domácnosti. Situací rodiny se začal zabývat opatrovnický orgán a ze zápisu ze schůzky v květnu 2017 vyplývá, že D. K. měla radost, že stěžovatele vidí, měla k němu pozitivní emoce. Téhož měsíc přijal soud předběžné opatření, jímž stanovil, že stěžovatel má právo se s dcerou vídat bez dozoru každou druhou sobotu od 11 do 18 hodin. Později soud změnil styk stěžovatele tak, že se měl s dcerou vídat v pátek, kdy si ji měl vyzvednout ve školce. K tomu bylo přistoupeno proto, že matka mařila styk dcery s otcem a dceru nepředávala. V reakci na tuto změnu matka odhlásila dceru ze školky.

Rozsudkem z března 2018 okresní soud svěřil dítě do péče matky a stěžovateli stanovil styk s nezletilou každou druhou sobotu od 11 do 18 hodin a uvedl, že do budoucna se styk s nezletilou bude rozšiřovat a nezletilá bude o víkend u otce přespávat. Konstatoval, že matka předběžné opatření dosud nedodržovala a styku nezletilé s otcem bránila. Krajský soud ponechal rozhodnutí okresního soudu k odvolání stěžovatele téměř nezměněné, pouze uvedl, že k rozšiřování styku s otcem by mělo dojít dříve. Ze zpráv opatrovníka vyplývalo, že nezletilá má dobrý vztah k oběma rodičům, ale jejich vzájemný vztah je konfliktní a nejsou schopni se na ničem dohodnout. Jejich konflikty dítě negativně ovlivňují.

V průběhu rozvodového řízení probíhaly styky především v domácnosti I. B. za její přítomnosti a někdy také za přítomnosti prarodičů z matčiny strany. Prostředí bylo konfrontační a D. K. často vyjadřovala neochotu se se stěžovatelem stýkat. Po nabytí právní moci rozsudku bývala D. K. často nemocná a matka setkání s otcem rušila, někdy dokonce bez uvedení důvodu.

Otec navrhl pozastavení rodičovské odpovědnosti matky z důvodu nerespektování stanoveného styku. Později však svůj návrh vzal zpět. Během řízení však proběhlo několik setkání s psychologkou, která konstatovala, že se dcera projevuje nevysvětlitelným chováním, jako je bití a kousání otce a nadávky, na které matka nereaguje. Měla za to, že I. B. postrádala pochopení pro to, že dítě potřebuje styk s druhým rodičem, a že měla styk s rodičem žijícím odděleně usnadnit tím, že dceru na setkání připravila. Psycholožka dospěla k závěru, že D. K. má situační úzkost a neurotické projevy v závislosti na tématu, zejména ve vztahu k otci, které jsou způsobeny konfliktním prostředím a rodinnými poměry.

Stěžovatel se s dcerou stýkal jen velmi nepravidelně, krátce a obvykle za přítomnosti matky. V říjnu 2019 matka souhlasila, že bude respektovat rozhodnutí o styku a bude jej dodržovat. Po několika setkáních však opět začala kontaktům bránit.

V lednu 2019 se stěžovatel obrátil na soudního vykonavatele. Ten zaslal matce vyznění o tom, že je povinna plnit povinnosti stanovené rozsudkem. Ani zapojení soudního vykonavatele však nepomohlo a stěžovatel se s dcerou i nadále vídal pouze nepravidelně, jen v přítomnosti matky u ní doma a často jen na krátkou dobu. Matka i nadále setkání rušila z důvodu nemoci dcery nebo ji nepředala bez uvedení důvodu. Dcera se postupně přestala chtít s otcem vídat. Odmítala vejít do stejné místnosti, kde byl otec.

V dubnu 2019 požádal stěžovatel soud o přezkum úpravy výkonu práva na styk s nezletilou. Žádal, aby soud matce uložil konkrétní povinnosti, aby přesvědčila dceru, aby se účastnila kontaktů s otcem, aby soud stanovil, že matka s dcerou nesmí opustit stanovené místo styku dříve než po třech hodinách i v případě, že dcera se setkat nechce, a aby uložil matce účastnit se psychologických sezení. Krajský soud uznal, že rozsudek není vykonáván a že stěžovatel nemá reálnou možnost se s dcerou setkat a komunikovat s ní. Soud sice považoval tvrzení, že I. B. nezákonně brání styku, za neprokázané pro nedostatek důkazů, dospěl však k závěru, že I. B. nečiní vše, co je v jejích silách, aby úspěšný výkon styku umožnila – nepodnikla v tomto ohledu žádné aktivní kroky. Soud dodal, že matka měla dítě na styk citově připravit, aby nevytvářela další stres. Soud vyhověl návrhu stěžovatele, pokud jde o formulaci v rozhodnutí o styku, podle níž má být D. K. předána I. B., a nikoliv vyzvednuta stěžovatelem, neboť se očekává, že bude činit aktivnější kroky k usnadnění realizace styku a pokud jde o týdenní telefonáty – že I. B. musí zajistit, aby stěžovatel mohl uskutečňovat videohovory prostřednictvím aplikace WhatsApp. Rovněž vyjasnil opatření, která je třeba přijmout v případě nemoci D. K., včetně práva stěžovatele na kontakt s ní v těchto případech po dobu třiceti minut u ní doma. Krajský soud zamítl návrh na uložení povinnosti I. B. účastnit se sezení psychologické podpory z důvodu, že je zaměstnaná a taková povinnost by mohla vést ke komplikacím s jejím zaměstnavatelem a vyvolat nové konflikty, a zároveň poznamenal, že taková sezení by měly strany zvážit, aby byl zajištěn kontakt.

Následně v červnu 2020 krajský soud rozhodl, že se styk má vykonávat v prostorách opatrovnického ústavu za přítomnosti určené kontaktní osoby. Bylo nutné pokračovat v krocích s cílem stabilizovat psychický a emocionální stav dítěte, který – jak poznamenal opatrovnický ústav – ovlivňovala matka dítěte. Názor dítěte na stěžovatele by byl pozitivnější, kdyby nebyl ovlivňován matkou. Soud zdůraznil, že názor dítěte je důležitý, ale že nutnost zohlednit jeho nejlepší zájem nelze jednoduše redukovat na to, že se bude řídit jeho přáním. V tomto ohledu soud poznamenal, že úlohou kontaktní osoby – která musí být neutrální vůči oběma zúčastněným stranám – je činit aktivní kroky s cílem usnadnit výkon styku.

Opatrovnický orgán provedl posouzení situace rodiny a zjistil, že I. B. nezajistila stěžovateli možnost setkávat se s dcerou bez přítomnosti dalších osob a že nesouhlasila s procházkami nebo akcemi mimo dům. Během kontaktních sezení nepodporovala zlepšení vztahu a nadále nepodnikala žádné kroky k usnadnění kontaktu. I. B. rovněž neposkytovala stěžovateli dostatečné informace týkající se zdraví, vzdělávání, vývoje a zálib dítěte. I. B. nedodržovala předchozí dohodu uzavřenou v opatrovnickém ústavu o postupném výkonu rozsudku. Poté, co soud nařídil, aby kontaktní jednání koordinoval opatrovnický ústav (viz bod. 26 výše), tento ústav určil kontaktní osobu a od června 2020 do ledna 2021 uspořádal ve svých prostorách nejméně dvacet tři sezení, včetně sezení dne 5. září 2020. Uvedl, že žádné z těchto sezení nevedlo k žádnému skutečnému kontaktu, neboť I. B. buď oznamovala, že se dítě nechce setkat se stěžovatelem, a buď se setkání nezúčastnila, nebo dítě na místo setkání dovedla, aby jej vzápětí odvedla poté, co dítě oznámilo, že se nechce setkat se stěžovatelem.

V dubnu 2021 se na krajský soud obrátil opatrovnický ústav s žádostí o změnu úpravy výkonu práva na styk tak, aby sezení byla zahajována v ordinaci psychologa. Opatrovnický ústav uvedl, že jeho zástupce vystupoval jako kontaktní osoba ve třiatvaceti případech, ale ke styku nikdy nedošlo, protože dítě se odmítlo s otcem setkat nebo se na schůzku vůbec nedostavilo. Krajský soud žádost zamítl s tím, že psychologka si nepřála, aby jí byl přiznán status kontaktní osoby, upřednostnila, aby jejich spolupráce pokračovala na dobrovolné bázi a nebyla nařízena soudem. Povinnosti psychologa a kontaktní osoby se navíc lišily. Soud rozhodl, že oba rodiče spolu s dítětem by měli nadále využívat pomoc poskytovanou psychologem (a nikoli kontaktní osobou). Soud rovněž poukázal na nerozhodnost a rozpory opatrovnického ústavu v jeho žádosti a vyjádřil obavy, že se v tomto konkrétním případě snaží vyhnout svým povinnostem vyplývajícím ze zákona účastnit se kontaktních

sezení.

V roce 2020 stěžovatel také opětovně žádal o pozastavení rodičovské odpovědnosti matky z důvodu neplnění rozsudku. Po proběhlém odvolacím řízení však nebylo stěžovatelově žádosti vyhověno, protože krajský soud dospěl k závěru, že předání D. K. do péče rodiče, s nímž se nechtěla stykat, by však způsobilo větší újmu než odmítnutí I. B. zajistit styková práva stěžovatele. D. K. nesouhlasila s jakýmkoli stykem s otcem a nucení ke styku by ji vystavilo psychicky traumatizující situaci. Soud rovněž konstatoval, že vinu na situaci bránící styku dítěte s otcem nesou oba rodiče, neboť D. K. se se stěžovatelem nechce setkávat z důvodu špatných vztahů mezi rodiči. Rozhodnutí potvrdil Nejvyšší soud.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. PŘEDBĚŽNÉ NÁMITKY

57. Vláda uvedla, že stížnost by měla být vyškrtuta ze seznamu případů podle článku 37 odst. 1 písm. b) Úmluvy z důvodu, že věc byla vyřešena, neboť po opatřeních přijatých vnitrostátními orgány mohl stěžovatel navázat smysluplný kontakt se svou dcerou. Stěžovatel tvrdil, že rozsudek, kterým mu bylo přiznáno právo na styk (viz bod 9 výše), nebyl nikdy vykonán. Rovněž nedošlo k uznání porušení práva ani k odpovídající nápravě, a proto nebyly splněny požadavky pro vyškrtnutí případu.

58. Soud opakuje, že aby mohl dospět k závěru, že věc byla vyřešena ve smyslu čl. 37 odst. 1 písm. b), musí zjistit: (i) zda okolnosti, na které si stěžovatel stěžuje, stále trvají a (ii) zda byly napraveny důsledky možného porušení Úmluvy z důvodu těchto okolností (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 3. 2012, *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, bod 87, a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 2021, *R. M. proti Lotyšsku*, č. 53487/13, bod 135). V tomto případě si stěžovatel stěžoval, že lotyšské orgány porušily jeho práva podle Úmluvy tím, že po několik let nezajistily výkon rozsudku. Z informací poskytnutých Soudu vyplývá, že v roce 2021 rodiče začali spolupracovat a vyhledali odbornou pomoc. Konkrétně se uskutečnilo šest rodinných terapeutických sezení a ve dvou případech se stěžovatel setkal se svou dcerou mimo terapeutické prostředí (viz bod 38 výše). Soud tento pozitivní vývoj oceňuje, zároveň se však domnívá, že konstatování, že stěžované okolnosti již neexistují, by bylo přinejmenším předčasné. Rovněž konstatuje, že nic nenasvědčuje tomu, že by následky možného porušení byly napraveny.

59. Soud proto námitku vlády v tomto ohledu zamítá.

II. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

60. Stěžovatel namítal, že rozsudek, který mu přiznává právo na styk s dcerou, nebyl vykonán, čímž bylo porušeno jeho právo na respektování rodinného života. Opíral se pouze o článek 8 Úmluvy, který zní takto:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

(...)

B. Ve věci samé

1. Posouzení Soudem

(a) Obecné zásady

72. Obecné zásady platné pro případy týkající se opatření v oblasti péče o dítě jsou shrnuty ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 9. 2019, č. 37283/13, body 202-13).

73. Ačkoli základním cílem článku 8 je chránit jednotlivce před svévolnými zásahy ze strany veřejných orgánů, existují také pozitivní závazky, které jsou vlastní účinnému „respektování“ soukromého nebo rodinného života (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994, *Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, bod 55). Tyto závazky zahrnují přijetí opatření, jejichž cílem je zajistit respektování rodinného života i ve sféře vztahů mezi jednotlivci, včetně zajištění regulačního rámce soudních a donucovacích mechanismů chránících práva jednotlivců, i případné provedení konkrétních kroků (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 10. 2019, *Zelikha Magomadova proti Rusku*, č. 58724/14, bod 107; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 2. 2004, *Kosmopoulou proti Řecku*, č. 60457/00, bod 43; a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 9. 2000, *Glaser proti Spojenému království*, č. 32346/96, bod 63). Právo rodiče na přijetí opatření za účelem jeho sloučení s dítětem a povinnost vnitrostátních orgánů taková opatření přijmout se vztahuje i na případy, kdy mezi rodiči nebo jinými členy rodiny dítěte vzniknou spory o styk a pobyt týkající se dětí (viz například *Hokkanen*, cit. výše, bod 55; *Glaser*, cit. výše, bod 65; a *Kosmopoulou*, cit. výše, bod 44, viz také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 10. 2020, *Suur proti Estonsku*, č. 41736/18, bod 75).

74. Ačkoli judikatura Soudu vyžaduje, aby byly názory dětí brány v úvahu, tyto názory nejsou nutně neměnné a námitky dětí, kterým musí být věnována náležitá pozornost, nejsou nutně dostatečné k tomu, aby převážily nad zájmy rodičů, zejména pokud jde o pravidelný styk s jejich dítětem (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 3. 2017, *K. B. a další proti Chorvatsku*, č. 36216/13, bod 143). Zejména právo dítěte vyjádřit své vlastní názory by nemělo být vykládáno tak, že ve skutečnosti dává dětem bezpodmínečné právo veta, aniž by byly zváženy jakékoli další faktory a provedeno zkoumání za účelem určení jejich nejlepšího zájmu (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 5. 2006, *C. proti Finsku*, č. 8249/02, body 57-59); tyto zájmy obvykle vyžadují, aby byly zachovány vazby dítěte s jeho rodinou, s výjimkou případů, kdy by to poškodilo jeho zdraví a vývoj (viz například rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 7. 2010, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, bod 136).

75. Povinnost vnitrostátních orgánů přijmout opatření k usnadnění setkávání rodiče s dítětem není absolutní. Navázání styku mezi rodičem, který nemá dítě v péči, a dětmi po rozchodu nemusí být možné okamžitě a může vyžadovat přípravná nebo postupná opatření. Povaha a rozsah takové přípravy bude záviset na okolnostech každého případu, ale důležitou složkou je vždy porozumění a spolupráce všech zúčastněných (viz *Hokkanen*, bod 58, a *Kosmopoulou*, bod 45, oba citované výše). Nedostatek spolupráce mezi odloučenými rodiči však není okolností, která by sama o sobě mohla orgány zprostit jejich pozitivních závazků podle článku 8. Spíše jim ukládá povinnost přijmout opatření, která by smířila protichůdné zájmy stran, přičemž je třeba mít na paměti prvořadý zájem dítěte (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2010, *Z. proti Polsku*, č. 34694/06, bod 75 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 1. 2016, *G.B. proti Litvě*, č. 36137/13, bod 93), které mohou mít v závislosti na okolnostech přednost před zájmy rodiče (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2000, *Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, bod 50) .

76. Klíčovým hlediskem pro Soud je, zda orgány učinily všechny nezbytné kroky k usnadnění kontaktu, které lze za zvláštních okolností každého případu rozumně požadovat (viz výše citovaný

rozsudek *Hokkanen*, bod 58, a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 10. 2019, *Pisicã proti Moldavské republice*, č. 23641/17, bod 64). Soud rovněž bere v úvahu, že v řízeních týkajících se dětí nabývá čas zvláštní význam, neboť vždy existuje nebezpečí, že jakékoli procesní prodlení povede k faktickému vyřešení otázky před soudem (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 7. 1987, *H. proti Spojenému království*, č. 9580/81, body 89–90 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 4. 2015, *Ribić proti Chorvatsku*, č. 27148/12, bod 93). Soud dále připomíná, že ačkoli donucovací opatření vůči dětem nejsou v této citlivé oblasti žádoucí, nelze vyloučit použití sankcí v případě protiprávního jednání rodiče, proti němuž je výkon rozhodnutí navrhován (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2000, *Ignacollo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, bod 106 a rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2005, *Karadžić proti Chorvatsku*, č. 35030/04, bod 61).

77. Pokud se předmětná opatření týkají sporů mezi rodiči o děti, nepřísluší Soudu, aby nahrazoval příslušné vnitrostátní orgány při úpravě sporů o styk a bydliště, ale aby podle Úmluvy přezkoumával rozhodnutí, která tyto orgány přijaly při výkonu své diskreční pravomoci. Nepochybně má zásadní význam zvážení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 9. 2011, *Diamante a Pelliccioni proti San Marinu*, č. 32250/08, bod 174, viz také mimo jiné výše citovaný rozsudek *Hokkanen*, bod 55).

(b) Aplikace těchto zásad na projednávaný případ

78. Soud podotýká, že tento případ se týká rodičů žijících odděleně, kteří mají dceru ve společné péči. Stěžovatel a I. B. se po svém rozchodu v říjnu 2016 nedokázali dohodnout na úpravě styku a vnitrostátní soudy vydaly předběžné opatření, kterým určily právo stěžovatele na styk s D. K. Stěžovatel nicméně nemohl tato práva vykonávat (viz body 5–7 výše).

79. V době, kdy rozsudek určující právo stěžovatele na styk s dítětem nabyl v listopadu 2018 právní moci, bylo jeho dceři pět let. Matka dítěte nerespektující rozhodnutí soudu bránila stykům stěžovatele (viz body 12 a 22 výše). Ačkoli zpočátku D. K. projevovala vůči stěžovateli pozitivní emoce a byla ochotna se s ním stýkat, situace se postupem času změnila a ona se s ním odmítala setkávat (viz body 6 a 33 výše).

80. Tato situace trvala více než čtyři roky; během této doby se stěžovatel mohl se svou dcerou setkat pouze několikrát. V tomto období, v říjnu až prosinci 2019, I. B. krátce souhlasila s tím, aby se stěžovatel se svou dcerou setkával. V lednu 2020 však začala jejich styku opět bránit (viz body 15, 22–23 výše).

81. Stěžovatel se snažil získat kontakt s dcerou pomocí několika vnitrostátních mechanismů, které zahrnovaly pokusy o vymáhání soudním vykonavatelem, zapojení opatrovnického ústavu a různé žádosti podané vnitrostátním soudům a rozhodnutí vydaná vnitrostátními soudy. Soud proto přezkoumá, zda vnitrostátní orgány přijaly všechna nezbytná opatření k usnadnění styku stěžovatele s D. K., jak byl nařízen v rozsudku, a zda důvody uvedené v tomto ohledu byly relevantní a dostatečné, zejména s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Při tomto posouzení Soud přihlédne nejen k přijatým rozhodnutím, ale také k jednání a opomenutí vnitrostátních orgánů.

82. Jakmile nabyl právní moci rozsudek, kterým bylo stanoveno právo styku stěžovatele s D. K., oslovil stěžovatel v lednu 2019 soudního vykonavatele, aby dosáhl výkonu rozsudku (viz body 17–18 výše). Soudní vykonavatel nejprve podnikl řadu kroků k usnadnění styku a vypracoval několik zpráv týkajících se neplnění rozsudku ze strany I. B., které v případě schválení vnitrostátními soudy mohly vést k uložení pokuty až do výše 1 500 EUR (viz body 19, 52–53 výše). V prosinci 2019 a lednu 2020, tedy rok po zahájení vykonávacího řízení, však krajský soud – na rozdíl od svého dřívějšího závěru z května 2019 – rozhodl, že přítomnost dítěte na určeném místě a v určeném čase neznamená

nesplnění rozsudku; soudní vykonavatel by mohl sepsat negativní zprávu pouze v případě, že by dítě nebylo přítomno (viz body 18 a 20 výše).

83. Vláda uvedla, že toto omezení vyplývá ze znění občanského soudního řádu a musí být napadeno u Ústavního soudu (viz bod 62 výše). Soud se však nedomnívá, že by stížnost k Ústavnímu soudu týkající se ústavnosti zdánlivě omezené pravomoci soudního vykonavatele podle lotyšského práva, která se navíc opírá o výklad příslušného ustanovení, byla sama o sobě způsobilá řešit stěžovanou otázku, tj. údajné nepřijetí všech nezbytných opatření ze strany různých orgánů s cílem usnadnit kontakt, a proto námitku vlády v tomto ohledu zamítá.

84. Soud se nedomnívá, že omezení, která lotyšské právo klade na soudní vykonavatele, kteří, jak poznamenal krajský soud a Státní inspekce ochrany práv dětí, nemohli řešit situace, kdy dítě odmítlo jít s rodičem, nebo zjišťovat důvody takového odmítnutí, a nebyli kompetentní řešit konflikty o tom, zda je rodič odpovědný za ovlivnění názoru dítěte (viz body 20–21 výše), je třeba ve skutečnosti považovat za nedostatek z hlediska pozitivních závazků státu podle článku 8 Úmluvy. Nicméně Soud z níže uvedených důvodů shledává, že přístup vnitrostátních orgánů a soudů byl v tomto případě příliš formalistický. I kdyby soudní vykonavatel neměl pravomoc rozhodovat o těchto otázkách, nelze to říci o ostatních vnitrostátních orgánech a soudech.

85. Soud konstatuje, že vnitrostátní orgány a soudy čelily nepopíratelně složité situaci, která si zasloužila vážné posouzení. Stály před otázkou, jaké řešení by vzhledem ke konkrétním okolnostem případu na jedné straně zohlednilo nejlepší zájem dítěte a na druhé straně umožnilo stěžovateli zachovat si vztah s dítětem.

86. Soud považuje za obtížně přijatelné, že v prosinci 2019 a lednu 2020, kdy Vidzemský krajský soud zrušil zprávy soudního exekutora, mu bylo znemožněno rozhodnout, zda I. B. neplnila rozsudek a zda je povinna zaplatit pokutu za jeho neplnění. Tento soud – namísto toho, aby zkoumal protichůdné zájmy stran a zvažil nejlepší zájem dítěte, případně za pomoci dalších vnitrostátních orgánů, jako je příslušný opatrovnický orgán a soudní vykonavatel – se rozhodl navrhnout stěžovateli, aby využil jiný mechanismus stanovený v občanském soudním řádu (viz body 20 a 51 výše). Podle názoru Soudu byl přístup Krajského soudu ve Vidzemi příliš formalistický, neboť stěžovatel navrhovaný mechanismus ve skutečnosti využil již v dubnu 2019 a Krajský soud ve Vidzemi jej již přezkoumal, aniž by došlo k významným změnám v úpravě výkonu práva na styk.

87. V tomto ohledu Soud konstatuje, že stěžovatel se v dubnu 2019 poprvé obrátil na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkum úpravy výkonu práva na styk (viz bod 25 výše). V květnu 2019 soud uznal, že rozsudek ve vztahu k právu stěžovatele na styk s dítětem není vykonáván, ale provedl pouze drobné změny v úpravě styku (tamtéž). K tomuto závěru soud dospěl navzdory svému zjištění, že I. B. výkon styku dostatečně neusnadňovala a nepodnikla v tomto ohledu žádné aktivní kroky. Soud nepovažoval za nutné nařídit další kroky, které stěžovatel požadoval za účelem usnadnění styku a sladění protichůdných zájmů stran, včetně povinnosti I. B. účastnit se psychologických podpůrných sezení (tamtéž).

88. Poté, co I. B. začala v lednu 2020 opět bránit stykům stěžovatele s dcerou (viz bod 22–23 výše), obrátil se stěžovatel podruhé na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkum úpravy výkonu práva na styk. V červnu 2020 soud opět dospěl k závěru, že právo na styk není vykonáváno způsobem uvedeným v rozsudku, ale navzdory tomuto závěru nařídil pouze změny, pokud jde o místo setkávání – setkání měla být zahájena v opatrovnickém ústavu s jeho zástupcem jako kontaktní osobou (viz bod 26 výše). Soud se spoléhal na to, že opatrovnický ústav podnikne určité kroky s cílem zajistit styk stěžovatele s jeho dcerou, avšak s vývojem událostí bylo již tehdy zřejmé, že opatrovnický ústav není schopen přijmout dostatečná opatření, která by styk v tomto konkrétním případě usnadnila (viz body 28 a 33 výše). Soud navíc stejně jako ve svém předchozím rozhodnutí nenařídil, aby byly podniknuty

další kroky s cílem sladit protichůdné zájmy stran, a nenařídil žádnou odbornou pomoc ani jiná opatření.

89. Soud se domnívá, že skutkové okolnosti případu jasně naznačují, že pro úspěšné realizování styků stěžovatele s dcerou bylo zapotřebí citlivějšího přístupu vnitrostátních orgánů a soudů k rodičům i dítěti. Soud není přesvědčen o tom, že vnitrostátní orgány a soudy využily všechny dostupné prostředky k usnadnění udržování vazeb mezi stěžovatelem a jeho dcerou, ať už za účasti sociálních služeb, odborníků či jinak. Opatrovnický ústav sice mohl posoudit rodinnou situaci a byl povinen zajistit kontaktní osobu, nemohl však zajistit, aby jeho rozhodnutí nebo doporučení (včetně odborné pomoci) byla dodržována. Bylo zjištěno, že I. B. se doporučeními specialistů neřídila a s opatrovnickým ústavem a specialisty nespolupracovala, a na to byly upozorněny i vnitrostátní soudy v různých vnitrostátních řízeních (viz body 13, 28, 32 a 34 výše). Vzhledem k tomu, že I. B. projevila neochotu řídit se doporučeními opatrovnického ústavu, Soud se domnívá, že vnitrostátní soudy měly za těchto okolností převzít aktivnější úlohu.

90. Od června 2020 do ledna 2021 uspořádal opatrovnický ústav nejméně dvacet tři kontaktních sezení, avšak během žádného z nich nedošlo ke skutečnému kontaktu. Vzhledem k absenci soudem nařízené odborné pomoci se nezdá, že by opatrovnický ústav mohl v tomto konkrétním případě uložit nějaká další opatření k usnadnění kontaktu. Vzhledem k tomu, že dítě nebylo na kontakt připraveno, odmítalo vstoupit do místnosti a bylo matkou odváděno, případně nebylo na kontaktní sezení vůbec přivedeno, aniž by pro matku vyplynuly jakékoli důsledky z nerespektování výkonu práva na kontakt, jak je uvedeno v rozsudku (viz body 27 a 29 výše; srovnej rozhodnutí Výboru Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 3. 2021, *I. S. a další proti Maltě*, bod 121; srovnej také *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2020, *Makhmudova proti Rusku*, č. 61984/17, bod 75.

91. Na základě těchto skutečností se opatrovnický ústav v dubnu 2021 obrátil na Krajský soud ve Vidzemi s žádostí o přezkoumání úpravy výkonu práva na styk a o zbavení se své role zprostředkovatele styku. Soud však zamítl žádost opatrovnického ústavu, aby byla kontaktní osobou jmenována psychologka a kontaktní sezení se místo toho konala v její kanceláři; rozhodl, že spolupráce rodičů s psychologkou musí pokračovat na dobrovolné bázi (viz bod 27 výše). Zároveň se nezdá, že by při absenci soudem nařízené odborné pomoci mohl opatrovnický ústav v tomto konkrétním případě uložit jakákoli další opatření k usnadnění styku. Ze spisového materiálu nevyplývá, že by vnitrostátní soud, který si byl dobře vědom obtíží, s nimiž se opatrovnický ústav potýkal v důsledku nespolupráce I. B. s ním a dalšími odborníky, zvažoval možnost posílit spolupráci tím, že by se uchýlil k takovým opatřením, jako je terapie nebo mediace, nebo mimo jiné k poučení rodičů o vlivu jejich chování na dítě nebo k uložení pokuty nespolupracujícímu rodiči.

92. Soud dále poznamenává, že stěžovatel rovněž zahájil řízení o pozastavení rodičovské odpovědnosti I. B. a dokonce i trestní řízení. Odmítnutí vnitrostátních soudů podniknout takové kroky bylo založeno na relevantních a dostatečných důvodech (viz bod 39 výše). Soud měl možnost rozhodnout, že takováto tvrdá opatření lze použít pouze za výjimečných okolností a mohou být ospravedlněna pouze tehdy, pokud jsou motivována převažujícím požadavkem týkajícím se nejlepšího zájmu dítěte (viz například výše citovaný rozsudek *Zelikha Magomadova*, bod 101). Jak poznamenal krajský správní soud v červenci 2021 – zatímco I. B. nevykonávala řádně společnou rodičovskou péči a neumožňovala styk – předání D. K. do péče rodiče, s nímž se nechtěla stýkat, by jí způsobilo větší újmu než odmítnutí I. B. zajistit styk stěžovatele (viz bod 39 výše). Přes výše uvedené lze sice souhlasit s tím, že takové posouzení bylo provedeno v nejlepším zájmu dítěte, nicméně je třeba konstatovat, že dítě se odmítlo setkávat se stěžovatelem z důvodu obstrukcí ze strany I. B. při výkonu práva styku stěžovatele. Nebyly učiněny žádné jiné, vhodnější kroky k usnadnění styku žalobce s dcerou, jako například nařízení odborné pomoci. Soud konstatuje, že v projednávaném případě rodič, který soustavně bránil výkonu práva na styk, zůstal nepostižen.

93. Soud konstatuje, že stěžovatel projevil požadovanou pečlivost, přestože musel neustále využívat řadu časově náročných a v konečném důsledku neúčinných opravných prostředků k prosazení svých práv (srov. výše citovaný rozsudek *Hokkanen*, bod 61). Nejenže neustále využíval všechny dostupné vnitrostátní mechanismy, včetně těch, které navrhovaly vnitrostátní orgány, ale také vytrvale vynakládal značné úsilí s cílem uplatnit kontakt, a to i přes marnost tohoto úsilí v určitých fázích (srovnej rozhodnutí výboru Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2020, *Brunner proti Polsku*, č. 71021/13, bod 66, a srovnej rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 1. 2012, *Cristescu proti Rumunsku*, č. 13589/07, bod 69).

94. Soud rovněž upozorňuje na průtahy v rozhodovacím procesu a řešení situace. Přestože si byl opatrovnícký ústav problému vědom již několik let, neprojevil zvláštní pečlivost při řešení opakovaných stížností stěžovatele, na což poukázal i krajský správní soud (viz bod 35 výše). Během čtyř let se vztah mezi otcem a dítětem, jakož i blaho dítěte, vážně zhoršily. Soud opakovaně rozhodl, že ve věcech týkajících se práva na péči o dítě a styku s ním nabývá čas zvláštní důležitosti (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2005, *Zawadka proti Polsku*, č. 48542/99, bod 56). To platí zejména tehdy, když se rodič, který má dítě v péči, snaží dítě poštvat proti rodiči, který žije odděleně. I když se názory vnitrostátních orgánů lišily v tom, zda se matka dítěte aktivně snažila ovlivnit jeho názor, přesto to bylo významným hlediskem ve všech fázích řízení. Soud dále zdůrazňuje, že v projednávaném případě také zájem dítěte vyžadoval rychlé vyřešení věci, a to nejen kvůli jeho zájmu na styku s rodičem žijícím odděleně, ale také proto, že nejistota a dlouhodobá konfliktní situace měla škodlivý vliv na zdravotní stav dítěte (viz body 40–43 výše).

95. Nelze tedy říci, že by vnitrostátní orgány a soudy podnikly všechny nezbytné kroky k usnadnění styku a sladění protichůdných zájmů stran. Povinností vnitrostátních orgánů a soudů je zabývat se otázkou, jaké kroky lze podniknout k odstranění existujících překážek a k usnadnění styku dítěte s rodičem, kterému není dítě svěřeno do péče (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 1. 2017, *Kacper Nowakowski proti Polsku*, č. 32407/13, bod 95). V daném případě však vnitrostátní orgány a soudy nepřijaly takové kroky včas, aby prosadily právo stěžovatele na styk s dcerou a aby překonaly obstrukční postoj I. B. a sladily protichůdné zájmy stran.

96. Soud proto dospěl k závěru, že bez ohledu na prostor pro uvážení státu orgány dostatečně nezajistily právo stěžovatele na respektování jeho rodinného života, pokud jde o jeho právo na styk s dcerou.

97. Došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Rozhodl připojit k meritu věci předběžnou námitku týkající se vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků a po jejím přezkoumání ji odmítá;
2. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;
3. Konstatuje, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy

(...)

(Zpracovala JUDr. Martina Grochová)